Sanne van Rij

# Ik weet zeker dat het liefde was

2023 Prometheus Amsterdam

Voor mijn moeder

© 2023 Sanne van Rij
Omslagontwerp Annabel Keijzer
Foto auteur Maarten Delobel
Zetwerk Elgraphic
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 5187 4

# Mijn moeder

Mijn moeder blies op 8 februari 2012 haar laatste adem uit, en sindsdien klampten we ons vast aan de guacamole.

We zeiden nooit gewoon 'guacamole'. Het was altijd dé guacamole, omdat het op die manier duidelijk was dat het om die van haar ging. Zonder lidwoord betekende het niks.

Mijn moeder maakte schijnbaar een goede guacamole.

Ik denk dat ik me daar nog wat bij kon voorstellen toen ik vijftien was, de leeftijd waarop ik haar verloor, maar de herinnering was langzaamaan dof geworden.

Af en toe probeerde ik het wel: de tafel in te beelden waar we met zijn vieren aan aten. Hoe zagen onze kommen eruit, vroeg ik me dan af. Waren ze wit, bruin, van IKEA, of rimpelig, en daarmee geerfd van mijn oma? De bakjes moesten gevisualiseerd worden, samen met onze vorken en blenders.

Het dippen van de chips, het snijden, prakken en scheppen. Als ik bij de handelingen kon komen, kon ik het eindresultaat misschien ook zien.

De guacamole was een manier geworden om mijn moeder te benoemen zonder het echt over haar te hebben. Ze was de aanleiding, niet meer dan dat.

'Marion maakte een heel goede guacamole,' beweerde mijn vader dan.

Mijn broertje keek hem lachend aan. 'Ah, dé guacamole.'

'Was het misschien een beetje zoals die in Mexico?' vroeg ik.

'Zoiets, ja. Niet te zacht, zoals een puree, eerder een beetje grof.'

'Ik vind het lekkerder als je nog stukjes avocado proeft,' vulde mijn broertje aan.

Ik knikte. 'Ja, dat geeft een goede bite.'

Het werd een ritueel dat we allemaal respecteerden. En omdat niemand echt van de exacte samenstelling op de hoogte was, bleef er ruimte over om te filosoferen.

Door, de vriendin van mijn vader, begon op een bepaald moment ook guacamole te maken. Dat zorgde weer voor nieuwe invalshoeken en daar maakten we dus maar dankbaar gebruik van.

Als de bak op tafel werd gezet, was de vraag: 'Lijkt-ie een beetje op die van je moeder?'

Als we een chipje in onze mond staken, was de vraag: 'Smaakt-ie een beetje zoals die van je moeder?'

Het was goedbedoeld, maar mijn lichaam communiceerde iets anders. De trek verdween, en mijn voeten begonnen te wiebelen tot ik het gevoel in mijn tenen verloor.

'Ik denk het?' reageerde ik quasiopgewekt. 'Het is in ieder geval lekker.'

Daarna volgde altijd het mysterie van het receptenboekje.

'Ze had volgens mij een receptenboekje,' mompelde mijn vader. 'Dat moet nog ergens liggen.'

Elk jaar vroegen we ons weer af wat erin zat, en waar dat godvergeten receptenboekje nou toch lag. Het was veilig en vertrouwd, en ik denk dat we allemaal dachten: zo, hebben we het toch weer even over Marion gehad. Wij schoven de doden niet onder het tapijt, wij waren anders.

In werkelijkheid herinnerde ik me de smaak niet. Toch hield ik het opzettelijk in stand, de mythe, omdat het alles was wat we hadden.

Stiekem wist ik het natuurlijk wel: dat een guacamole pittig, zoet, romig, scherp en rokerig kan zijn, en er zelden dezelfde structuur op na houdt.

Een ontzettend gelaagde dip eigenlijk, alleen al omdat geen guacamole hetzelfde is. Neem het snijwerk: dat doet iedereen anders. Je kunt de tomaat en rode ui fijnhakken of wat grover laten, al moet de knoflook hoe dan ook minuscuul in de saus belanden (een wet-

matigheid die niet iedereen begrijpt). Dan volgen er tal van beslissingen: over de hoeveelheid zuur en chili, de toevoeging van kruiden. Als ik een guacamole maak ben ik gewoonlijk veel aan het wikken en wegen, en daarom wilde ik zo graag weten hoe mijn moeder dat deed, dat wikken en wegen.

Het groene vruchtvlees wrik ik er bijvoorbeeld met mijn vingers uit, of ik snijd eromheen, terwijl mijn vader liever een groot mes in de pit ramt. Die truc is me bekend, maar ik vind het niet erg dat mijn vingers vies worden. Hoe zagen mijn moeders handen eruit? Brandschoon of onder de smurrie?

Ergens in 2020 waagde ik me eraan: de dozen op zolder openen. Mijn moeder had best wat spullen bewaard, maar ik had er nog nooit naar durven kijken. Na twee uur stak mijn vader zijn hoofd door de deur.

'Neem je tijd,' zei hij. 'Alle tijd die je nodig hebt.'

Ik las mijn moeders afscheidsbrieven, bladerde door fotoboeken waar ze ferrytickets in had geplakt en stuitte op mijn geboortedagboek. Toen ze zwanger was van mij had ze 'gezonder gegeten dan ooit', en ze beschreef mijn vader als haar grote liefde.

'Ik voel me gelukkig. Mijn zus heeft waarschijnlijk een vaste vriend. Ik hoop het zo, dan is alles compleet. Die meid heeft ook een knuffelbeer nodig.'

Net voor mijn geboorte voelde ze zich ongeduldig: 'Kom op, Sanne of Tim. Je mag nu echt komen.' En toen, zo klein in een hoekje gekrabbeld dat het bijna niet opviel: 'Ik houd nu al van je.'

Op kerstavond 2021 gaf mijn vader me een rode envelop. De sporen van de pepersaus waren nog op zijn bord te zien, en op het tafelkleed zaten afdrukken van de wijn.

Ik besefte hoe vaak we met elkaar aan deze tafel hadden gezeten. Ik, links van Door, met mijn broertje tegenover me, en mijn vader daarnaast. Had ik hier ooit tranen in de ogen van mijn vader gezien? Ze waren er, toen hij me het cadeau gaf. Er was iets anders die avond, de ruimte voor het onverwachte.

Zijn stem trilde. 'Dit is jullie erfenis. Het is me eindelijk gelukt.'

In de envelop hield zich een gouden kaart met een klein briefje schuil. Het was een lijst. Compact en overzichtelijk, duidelijk met de pen van mijn vader samengesteld.

01 – 1995 – Toscane.
02 – 1996 – Vlieland.
03 – 1996 – Geboorte Sanne.

De jaartallen liepen door tot 2006. Het bleek een opsomming van VHS-opnames die mijn vader had gedigitaliseerd.

Ik wist wel dat die banden bestonden, maar dacht dat ze te oud waren om iets mee te doen.

'Nee hoor,' mompelde mijn vader. 'Ik heb het gewoon te lang voor me uit geschoven.'

Er verstreken tien dagen voor ik het durfde: de video's afspelen. Ik zat alleen achter mijn laptop, mijn hart bonsde onder mijn trui.

Mijn moeder verscheen meteen in beeld. Jong, mooi, nog tamelijk ongeschonden. Ik kon mijn ogen niet van haar afhouden, en tegelijkertijd wilde ik mijn laptop dichtklappen.

Ze waren nostalgisch en confronterend, de beelden, als een warm bad waar je alleen een teen in durft onder te dompelen.

Ik wilde al die tijd niet de guacamole, maar mijn moeder leren kennen.

Zij wás dan wel de guacamole, maar ik wilde vooral dat mijn moeder gewoon weer mijn moeder werd.

# Mijn vader

Nadat ik als baby mijn eerste prik had gehad, lag ik doodstil tegen mijn vaders borst. Hij leunde tegen de bedrand aan, ontdaan van zijn shirt. Mijn hoofd werd heel langzaam geaaid, alsof hij geen adem durfde te halen. Huid tegen huid, in stilte.

Mijn moeder stond achter de camera. 'Nu voelt papa zich tenminste ook een beetje moeder.'

Mijn vader glimlachte. 'Ze vindt in ieder geval ook troost bij mij. Niet alleen aan de borst van moeders.'

Even later tilde hij me voorzichtig in bad, en verzamelde water in het kommetje van zijn hand. Hij verdeelde het langzaam over mijn 'bolletje' en buik.

'Lekker zwemmen met papa,' fluisterde hij.

Mijn vader vond het belangrijk dat mensen troost bij hem vonden. Hij was daar, weliswaar op een andere manier dan mijn moeder, ook goed in. Er was geen vraag waar hij geen antwoord op wist, voor alles was er een aanpak. Soms wilde je gewoon even niet meer bungelen, en dan had je iemand als mijn vader nodig.

Mijn grootouders vernoemden hem naar een bekend Nederlands schrijver. Tijdens zijn studie Informatica woonde hij nog thuis, in Rotterdam. Mijn vader had een paar goede vrienden, zat op voetbal, haalde goede cijfers en vond de dienstplicht léuk. Een brave ICT'er, zo noemde hij zichzelf soms.

Hoewel mijn vader graag binnen de lijntjes kleurde, was hij niet bepaald introvert. God, wat kon die man makkelijk praten. Hij had een vrij stevig Rotterdams accent en zei soms voor de grap dingen als: 'kouwe klauwe' of: 'hard voor weinig, hè?'

Wanneer we op vakantie gingen, maakte mijn vader minimaal twee nieuwe vrienden. Hij was fan van klassieke muziek en Lenny

Kravitz, net als mijn lerares uit groep 4, en brandde meerdere cd's voor haar.

'Bedank je vader maar hartelijk,' zei ze wanneer ik het doosje overhandigde.

Hij had charisma. Ik zag hoe er naar hem gekeken werd als we ergens naar binnen liepen. Vooral wanneer zijn huid zongebruind was, en hij een linnen hemd droeg. Dan zag hij er op zijn best uit.

Mijn moeder was zijn tweede serieuze vriendin. Ze leerden elkaar kennen op een gezamenlijke werkplek. Later vertelde ze mij dat ze hem op zijn eerste werkdag al door het raam had gesignaleerd, en toen hardop verklaarde: 'Wat een lekker ding.'

Ze leerde dat mijn vader van architectuur hield. Hij had eigenlijk architect willen worden, maar vond Informatica veiliger. 'Voor een creatief beroep moet je echt uitblinken,' vertrouwde hij me ooit toe. 'En ik wist niet of ik dat kon.' Mijn moeder had een bourgondische inborst door haar Brabantse roots, maar hij had dat ook. Op een van hun eerste dates gingen ze naar een Indiaas restaurant dat 'zo pittig' was dat mijn vader 'heel de avond niet meer had kunnen eten'. (Een zwarte dag voor die eerdergenoemde inborst.)

Op vakantie in Griekenland moest hij mijn moeder laveloos van een zonnebed tillen, omdat ze te veel ouzo had gedronken. Hij hield haar lachend en trillend vast, omdat hij net zoveel alcohol in zijn bloed had.

Een paar jaar later kwam ik (gemaakt in de sauna, is me ooit verteld), en zo leerde ik mijn vader ook kennen. Dat verliep moeiteloos, want in feite wilde ik altijd met hem pronken. Preciezer gezegd: ik was trots dat hij bij míj hoorde.

Toen ik een introducé mocht meenemen naar mijn theaterles, was ik de enige die voor een ouder had gekozen. Het was een gek gezicht: zo'n grote man op een veel te klein krukje, uitsluitend omringd door vrouwen. Deren deed het hem niet, want hij had tranen in zijn ogen toen ik zong.

Ik ging met mijn vader naar mijn eerste serieuze bioscoopfilm,

*Minoes*, en sleepte hem mee naar allerhande musicals. Naderhand dronken we vaak nog een drankje of kochten we de bijbehorende cd in de merchandisewinkel, die ik 'alleen in de juiste volgorde mocht afluisteren'.

Al onze vakanties werden door mijn vader geregeld. Dat was voordelig, want bij hem in de buurt ging er eigenlijk nooit wat mis. Of hij wist het goed te verbergen, dat kan ook. Het léék in ieder geval alsof hij aan alles gedacht had, van de accommodatie tot het vervoer tot het klaarleggen van onze paspoorten.

Mijn vader kon erg enthousiast worden van bepaalde plaatsen met een bepaalde geschiedenis, dus soms riep hij in de auto opeens iets als: 'Nee, we gaan nog niet naar het huisje, wij maken éven een omrit!'

'Waar gaan we dan wél heen?' vroeg ik.

'Naar Beaune!' verklaarde hij dan met de grootste vanzelfsprekendheid ter wereld. 'Eten bij Maison du Colombier! Dat leek me wel een leuke verrassing.'

We konden mijn vader soms een beetje plagen omdat we liever naar de camping dan naar een 'uitgestorven accommodatiecomplex in Frankrijk' wilden, maar in feite deed hij altijd erg zijn best.

Dat deed hij omdat hij stabiliteit voor ons wilde. Volgens mij is dat waar veel mensen naar zoeken, als ze de lat hoog leggen. Het leek mijn vader in ieder geval geen moeite te kosten, omdat hij de verpersóónlijking van stabiliteit was. Het ging altijd over 'rust, reinheid en regelmaat' en ik heb jaren geloofd dat hij die zinspreuk had bedacht. (Het bleek zuster Florence Nightingale te zijn geweest.)

Dit hele geloof werd nooit in spartaanse zin afgedwongen, maar toch waren ze er wel lang, die drie R's. Mijn vader wás de rust.

Hij was de rust omdat hij me elke ochtend een kus kwam geven voor hij naar zijn werk ging, en altijd naar hetzelfde parfum rook. Hij was de rust omdat hij me nooit te laat kwam ophalen, en steevast dezelfde radiozender in zijn auto had aanstaan. Hij was de rust omdat ik voelde dat hij het serieus nam, het vaderschap, dat hij zelf 'een leven met de mantel der liefde' noemde.

Ik had zelden het gevoel dat mijn vader iets van me verwachtte wat ik niet kon waarmaken, en merkte dat hij me vertrouwde. Hij liet me uitgaan toen ik dertien was en gaf me nooit een serieuze eindtijd. 'Volgens mij weet je zelf prima wat een schappelijk uur is,' zei hij dan. (En het rare was, dat wist ik inderdaad.)

Lang durfde ik alles aan hem te vragen. Grenzeloos vragen durven stellen is een teken van grote liefde. Als je je nét niet helemaal veilig genoeg voelt bij iemand, verdwijnen ze, die vragen. Omdat je weet dat je misschien veroordeeld zult worden. Of afgewezen, uitgelachen. Soms durf je daardoor alleen slimme of keurige vragen te stellen, misschien zelfs uitsluitend rédelijke vragen. Terwijl vragen nou juist een verlengde van je gedachten zijn, en die zich lang niet altijd slim, keurig of redelijk aandienen.

Bij mijn vader durfde ik vragen gewoon vragen te laten zijn.

Daarom vroeg ik of ik naar New York mocht met mijn beste vriendin Eva (nee), of ik zijn creditcard mocht lenen om een ticket voor Rihanna te kopen (ja) en of ik een dag mocht spijbelen om naar Antwerpen te gaan (ja, tot mijn grote verbazing). 'Opvoeden is ook loslaten,' zei mijn vader soms, en ik denk dat hij daarom regelmatig ja zei, omdat hij wist dat ik die vrijheid nodig had.

Onze relatie veranderde net zo langzaam als het leven van mijn moeder. Niet van de ene op de andere dag, het glipte erin. Toen zij dood was, werd de zwaarte op ons overgedragen, leek het wel.

En het lastige was: mijn vader had voor alles een plan, maar niet voor dat.

# Mijn moeder I

Ik maakte veel op uit de VHS-video's. Korrelige pixels waren het, maar ze hieven haar verdwijnen voor even op.

Mijn moeder danste met me toen ik twee werd. Ze hing slingers op voor mijn verjaardag, en had een zalvend Brabants accent. Elke dag zong ze 'Ik hou van jou' van 'onze lieve krullenbol Gordon' voor me. (Het enige Gordon-nummer dat ze daadwerkelijk leuk vond, voor de rest vond ze er naar eigen zeggen niks aan.)

Zingen kon ze best goed, maar niet uitzonderlijk goed. Braderiegoed, zou diezelfde Gordon zeggen.

Toen ik acht weken was, spoorde ze me al aan om te praten. Ambitieus maar zoet.

'Wat heb jij te zeggen?' vroeg ze toen ik op de commode lag. 'Zeg het maar! Ik luister.'

Mijn moeder was als dertiger timide en had een zachte stem. Een beetje verlegen leek ze. Ze hield ervan om mijn vader te filmen en voorzag de scènes van heel voorzichtig commentaar, alsof ze anders slapende honden zou wakker maken.

'Zeg eens wat?'

'Ha-llo!' reageerde mijn vader opgewekt. 'Wij zijn op weg naar de Sint-Gotthard! *Milano* wordt al aangegeven!'

'O, wat mooi hier,' verzuchtte mijn moeder. De 't' in 'wat' viel weg, *wa mooi hier*.

Haar benen konden heel bruin worden en ze was hoogblond, het jaar voordat ik geboren werd.

'Na heel wat kilometers zijn we hier beland,' zei ze vanaf een Italiaans balkon. Ze leunde in een grote witte blouse op de balustrade.

'Het is hier schitterend, dus wij gaan hier vanavond niet meer weg.'